Knut Thulin
2003

MINNET AV EN GÅRD.

Min mor Anna Thulin var årsbarn med det nittonde århundradet.Född i en liten by som heter Starrarps Ora kom hon till världen i maj månad.Hon var första barnet och blev enda.Efter den tidens skolgång och konfirmation kom hon som många andra ut att tjäna.Lantbruksnärigen hade behov av både pigor och drängar.

Efter 1925 när jag föddes förändrades min mors liv och arbete mycket.Efter fasta anställningar blev det istället daglönsarbete och i vissa fall timavlönat arbete.

I bygden Starrarp fanns några större gårdar som vid olika tillfällen behövde hjälp med daglönsarbete.Det kunde gälla tvätt,storbak,plockning av ankor och gäss men också som hjälp till kokerska när någon i familjen fyllde gämna år och det blev fest.En av dessa gårdar,Starrarps kvarn,kom att betyda mycket för min mor och för mig själv under hela min barndom.Gården som bestod av lantbruk och kvarnrörelse hade ägts av Måns Olsson och hans hustru Elna var nu överlåten till sonen Ola

Måns Olsson

Född 1854 Död 1931 77År

Elna

Född1858 Död 1931 73 År

Till gården hörde mycket åker,skog och fäladsområden mätt enligt de första årtiondet på 1900-talet.En större utmark bidrog till att boskapens antal såväl bland mjölkkor som ungdjur var stor.

Föräldrarna väntade på att få flytta en liten bit från gården till ett boningshus som var under uppförande.Totalt bestod Måns Olssons familj av tre döttrar och en son.Två av döttrarna Ester och Anneth var gifta och utflyttade till andra orter.Dottern Hanna,ogift, var kvar i föräldrahemmet och skötte hushållet.Stor gästfrihet rådde i detta hem även för han som gick på vägarna fick mat vid bordet och det hände att han i en tom kalvkätte sov ut efter dagens vandring.

Hanna behövde och ville ofta ha hjälp av min mor och för den skull fick jag ofta följa med till denna spännande gård med många djur och kvarnrörelse.Dräng och mjölnare var anställda och systern Ester från lund med sina två söner och senare också en dotter bruka tillbringa de olika skolloven i föräldrahemmet.Dessa söner kom att bli mina bästa lekkamrater under hela min egen skoltid.Det fanns en damm där vi i en flatbottnad båt hade mycket roligt tillsammans, vi följde korna till sin utmark där de betade hela dagen innan det blev tid att återvända till stallen för mjölkning.I dammen badade vi och efter diverse kallsupar satt de första simtagen på sin plats. En kombination av lite nytta och mycket lek går aldrig ur minnet.

En kväll det kan mycket väl vara efter att många gäster varit samlade på Starrarps kvarn tog Hanna fram ett strykjärn och gav det till min mor.Det var tungt av malm lite svart av sot här och där.På bakluckan som håller lodet på plats står ingraverat årtalet 1859.Ovansidan dekorerad med en punktslinga och bokstäverna H M D Hanna Måns Dotter.Min mor använde inte detta strykjärn eftersom hon hade ett av järn.Det skänkta järnet stod undansatt till när min mor avled och det kom i min ägo.

Först nu betyder detta strykjärn mycket mer för det bidrager till att historiskt få in det i rätt sammanhang på gården Starrarps kvarn.Av en god vän till mig fick jag för kort tid sen några kopior av Gårdsarkiv F2:1.Kvinnan Hanna Måns Dotter är Måns Olssons moder. Tänkbart är att denna kvinna med sin man var de som 1831 vid utbrytningen var de första ägarna till hemmanet Starrarps kvarn.Troligt är också att de lät bygga väderkvarnen som i många år betjänade bygdens lantbrukare.

Kanske var det också far och son som i naturen såg möjligheten att anlägga en damm att samla vatten i för att driva ett vattenhjul och därmed utöka kvarnrörelsen.

Året 1893 kom att bli ett stort märkesår för Måns hans mor och hustrun Elna.Under året kom en man till gården och ville tala med husbonden.I förtäckta ordalag tala han om:"Snart kommer det att lysa för dig Måns"!Eftersom Måns och Elna visste med sig att de inte hade några ovänner tog de inte så allvarligt på det sagda.Måns tala om händelsen för sina ortsbor och visst skapa det obesvarade frågor. Det var ingen åska natten till den 23 december 1893 som väckte folk i gården.Elden var lös och det var inte mycket att göra snart bara rykande ruinhögar.Redan året därpå började återuppbyggnaden.Under den tiden fick Måns och Elna bo hos en granne som hette "Karnot".Gårdsarkivet talar mycket detaljerat om de inventarier som Brandstodsbolaget tog upp på en lång lista.Återger några;

I Starrarp brändes 65 stycken kakor bröd inne, vid branden den 23 december 1893, hos Måns Ohlsson och Elna Olsdotter i Starrarp, Fränninge församling. En stor del av deras egendomar förstördes vid branden. De hade däremot tagit en försäkring i Nya Brandstodsföreningen och i och med det gjordes en förteckning över "den lösegendom, som förstördes med branden hos undertecknad" (uppgifterna är hämtade ur förteckningen 1893 i Starraps gårdsarkiv F2:1). I förteckningen är bland annat flera träkärl, en hyvelbänk, spannar, 65 kakor bröd, 190 kilo fläsk, sill, potatis, 20 stycken kålhuvuden, samt 15 stycken hönsägg antecknade som innebrända.

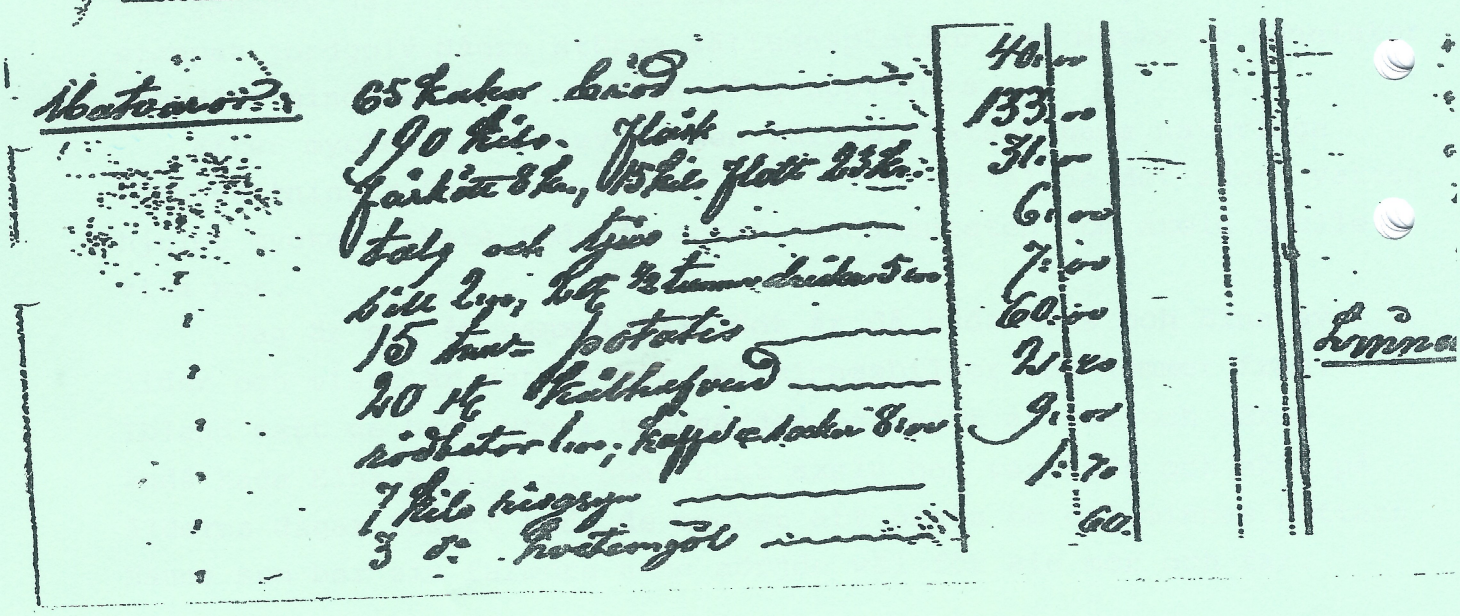

Måns Olssons moder hade tydligen några saker förvarade hos sonen och nu blir de också redovisade.Det intressanta är strykjärnet som kommit bort men senare blivit hittat igen.

Vid branden förstördes också "9 st fruntimmersklädningar" (ur förteckningen 1893 i Starraps gårdsarkiv, F2:1). Mycket av egendomen hade brunnit upp, allt från mat till kläder, redskap och möbler. Kvinnan Hanna Månsdotter har också blivit av med lösegendom "vid branden i Starrarp, hos min son, den 23 December 1893". Hon blev i samband med branden av med två stycken silvernålar, en kakelugn, ett stryckjärn, ett bord, en kaffekvarn, lammkött samt tre kg flott.

Väderkvarnen låg en bit från gården och för den skull räddades den liksom ett mycket gammalt hus där möllesvennen sov de nätter då han behövde mala.En väderkvarn är beroende av vinden.Att vistas där i mörka nätter fodrade säkert sin man.Tiden för branden är anmärkningsvärd för i regel var det en överhettad skorstensstock som efter storbak var överhettad som ställde till det otrevliga.

Gården byggdes upp på nytt men i många år framåt utan mangårdslänga.Två paralella längor med stor gårdsplan emellan blev det nya Starrarps kvarn.I gaveländan på ena längan inreddes kök med stor bakugn och två rum ena dagligstuga och andra som kontor här blev också sovplatsen för de manliga familjemedlemmarna.Köket hade närmast häststall i andra gaveldelen kostall.I andra längan för foder fanns på gaveln två rum och uppför en trappa fanns också rum som användes på sommaren.Till det brunna bostadshuset hörde en källare. Ett gapande hål i marken med lavad gråsten till väggar och ett stampat jordgolv.Några större sättugnsplattor med motiv av människor och djur minde om hur huset en gång uppvärmts.

Efter mycket slit blev dammen färdig.Platsen hade naturliga förutsättningar.Hantverkare kom och iordningställde det stora vattenhjulet mycket arbete fodrade också fundamenteten som axeln skulle vila mot.

Jag är sex år gammal 1931 det år då både Måns och Elna avlider och visst är det en hel del minnesbilder som kommer fram. Ibland satt de båda ute i trädgården och njöt av sol och värme ändå hade Elna alltid en chal runt axeln hon var späd och skör på ålderns dagar.Säkert hade de mycket att prata om och minnas.Dottern Hanna som bar sin farmors namn sörjde väl för sin mor och far.

Måns minns jag mycket väl när han efter middagssömnen gärna såg att vi pojkar kom in på kontoret och hälsade på.Smärtingklädseln på sofflocket var nött och krakelerad.Med sin pennkniv skar han bitar från lakrits som var i fingertjocka stänger.Den var god och dög att suga på länge.Ibland när vi kom in i rummet vilade mannens ögon på en meterlång barmometer.Vi fick då höra från den gamle mannen:"Imaren bler de rejn": (I morgon blir det regn)Visst fick han rätt ibland denne hedersman.Hyn och händerna var präglade av hans livsgärning.Att med händerna kunna känna den rätta grovleken för kross,gröpe eller finaste bakmjöl. Vana och rutin hade hjälpt honom genom åren nu var det sonen väl förtrogen med såväl jordbruket och kvarnrörelsen.Hans utbildning i deklarationsärenden och lättare boutredningar gjorde att han ofta anlitades.Även som auktionsutropare var han väl känd långt utöver hemmabyn.Det bostadhus som var ämnat åt föräldrarna blev såldt kort tid efter deras död. De slapp det mödosamma uppbrottet från gården där de i sina liv fått uppleva stor dramatik men också utveckling.

Dagen kom 1938 då första spadtaget till mangårdsbyggnaden togs. Med spadars hjälp en häst och en "gumpakärra" (liten lastvagn på två hjul) påbörjades arbetet med källaren.Gamla fruktträd som givit rikligt med frukt förstördes och av den trädgård som en gång funnits finns ej många spår i dag.Gångar och fina planteringar blev inte återskapade även en stor stensamling med underliga mönster försvann.Kvarnrörelsen fick mindre betydelse.Lantbruket gav bättre utdelning.Väderkvarnen som en tid tjänat som postutdelning med fack för ortens invånare revs.

Sonen Ola skötte gården många år efter faderns bortgång men han byggde också ett hem åt sig att flytta till.En bit upp i enefäladen såg han till dammen där kvarnrörelsen blott var ett minne.

Gården kom i nya händer,jorden utarrenderades och något hemskt börja hända.Den fina vattenspegeln som alla Starrarps invånare glatt sig åt började att bli ett igenväxt kärr med högt sly som inrama.

En tidig morgon hörde ortsbor hur en man med motorsåg och yxa röjde och slet för att de som skulle befria dammen från alla växterna som stod där med sina djupa rötter.Efter några dagar hade en grävmaskin återställt dammens hela yta igen.

Gårdens ägare,Allan Johansson har all heder av sin initiativkraft att åter skapa en plats där den som vill kan slå sig ner med sin kaffekorg och njuta av vatten och skön natur.

Nu ligger den där åter som en spegel,minner om annan tid. Gamla alar står och speglar sig i kvarndammen.Vattenytan krusas av små,små vågor. I solens glans blir de till gnistrande stjärnor. Vattnet har inte längre sin väg till ett klapprande vattenhjul som en gång drev kvarnstenar.Vid infarten till gårdsplanen står det åldriga vårdträdet,en kastanj,med klibbiga svällande knoppar i vårtid. Med solens hjälp brister de och blad och blommor sprider väldoft. I hösttid bruna frukter som vi barn försåg med tändsticksfötter.De blev till stora besättningar av kor,hästar och får.En liten bit från trädet stod hundkojan där gårdens vaktare anmälde främmnandes ankomst.Allt vilar i dag i lugn och harmoni.Inga kvarnstenar mal bygdens spannmål,inga mjölkstinna råmande kor kommer hem till gården i en lång rad för att bli handmjölkade.Inga kattor tigger lite mjölk i ansjovisburken,Inga bruna duvor far runt,slår sig ner och talar om här är vi.Jorden bär sina skördar utan inslag av rotfrukter.Vill man komma nära 1930-talet är bästa sättet att be ägaren om lov att få låna båten och ro ut på dammen.Säkert kommer minnena att strömma från alla håll.Barndommens både lek och allvar i en salig blandning.
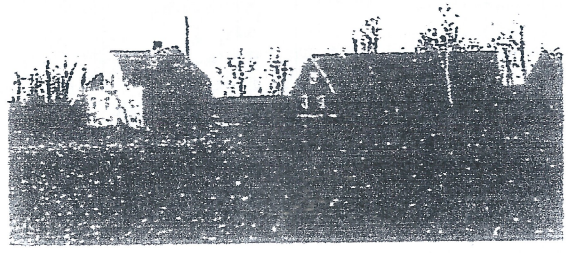
Starrarps kvarn från söder.